

Efter personen i stedet for efter bolden. Bent Jensens særegne form for faglig diskussion

Af Curt Sørensen

Bent Jensen besvarer – ikke uventet – min anmeldelse af hans bog i *Arbejderhistorie* 4/2004 med et angreb på min person. Til gengæld undlader han helt at komme ind på den faglige problematik, som jeg rejser. Problemet er i al sin enkelthed, at Bent Jensen har et ret så nonchalant forhold til grundlæggende videnskabelige, faglige normer. Dette dokumenterer jeg omhyggeligt i min anmeldelse, der rummer over 60 præcise henvisninger til Bent Jensens tekst. Men Bent Jensen holder fast i sin tilvante argumentationsteknik: altid at gå efter personen, aldrig efter bolden.

I stedet for at prale af sig selv og forsøge at sværte anmelderen burde Bent Jensen have forholdt sig til den fremførte kritik. Hvad enten Bent Jensen kan lide det eller ej, så har samfunds- og historievidenskaberne nemlig nogle grundregler og normer, som forskerne inden for disse fag normalt søger at leve op til. Det drejer sig om i hvert fald følgende grundnormer: 1) der må hos den pågældende forsker være elementer af kritisk selvrefleksion, ingen er ufejlbarlig, 2) den pågældende forsker må seriøst forholde sig til modstående teorier og opfattelser, 3) der må være et dynamisk forhold mellem teori og empiri, data må ikke blot være efterfølgende illustrationer til en a priori udtænkt teori, en teori, som man så i øvrigt ikke så meget som prøver på at teste, 4) man må ikke fremme en ensidighed gennem selektivi-

tet, samt herunder forsøge at afskærme sin teori mod kritik, 5) man må ikke sammenblende videnskabelige påstande og politisk-ideologiske påstande, og 6) man må være omhyggelig og fair i sine henvisninger og kildeangivelser. Bent Jensen har, som jeg påviste det i min anmeldelse, et anstrengt forhold til dem alle.

For det første er hele bogens grundlæggende teorikonstruktion uargumenteret. Bent Jensen fremfører ikke nogen egentlig argumentation for sine grundteser og påstande. Han drøfter heller ikke sin egen grundtese og tilgang i forhold til andre grundopfattelser og tilgange for derved at kunne motivere sit valg af tese og tilgang. Ej heller diskuterer han det komplicerede forhold mellem ideologi og politisk/samfundsmæssig udvikling, hvor han selv tydeligvis hylder en primitiv teori om en direkte og unilineær sammenhæng, samt i øvrigt, i et slags åndeligt knæfald for Stalin, ureflekteret overtager diktatorens ideologiske postulat om den realiserede socialisme. Bent Jensen er bemærkelsesværdigt ukritisk i forhold til stalinismens ideologi.

Heller ikke i den videre fremstilling reflekterer Bent Jensen nogetsteds over eventuelle begrænsninger i sin tilgang, problemer der måtte være, eventuelle modifikationer han kunne overveje at foretage i sin overordnede teori og i sine grundpostulater. Han er ikke et øjeblik kritisk selvreflekterende i forhold til sit eget grundlag.

Han forholder sig heller ikke på noget tidspunkt seriøst til forskere med modstående tilgange, opfattelser og teorier. Han er ensidig og selektiv i sin litteratursøgning og i sin omgang med forskere og forskningstraditio-

ner. Hans litteratursøgning er utrolig snæver, ignorerende hovedtraditioner inden for de sidste 30-40 års omfattende amerikanske og engelske historieskrivning på feltet. Denne angelsaksiske historieskrivning har været langt mere avanceret end den franske og den tyske og også langt, langt mere omfattende, men den er stort set ignoreret af Bent Jensen. Min litteraturliste afspejler i sin korrektion til Bent Jensens utroligt snævre ensidighed helt præcist dette forhold. Men hvad gør Bent Jensen? Han vender dette forhold om til en direkte løgn om, at Curt Sørensen kun kan læse dansk og engelsk. Vor herre bevares hvor er han dog et forvokset pattebarn. "Æhbæh du er dum", råber han nede fra sin sandkasse.

Bent Jensen er snævert forankret i én eneste tradition, nemlig den i dag så forældede og sønderkritiserede totalitarismeteoritiske tilgang, og inden for denne er han yderligere snævert orienteret. Bogen igennem støtter han sig ensidigt til blot en 4-5 forfattere, der alle mener det samme som han selv. Når han overhovedet omtaler andre forfattere og traditioner, er det for at sværte dem til. Det groveste eksempel her er, som dokumenteret, hans behandling af den revisionistiske historieskrivning, der udgør hovedstammen i den nyere forskning i Ruslands/Sovjetunionens udvikling. I nogle kapitler fortier han helt revisionisternes forskningsresultater, fordi de ikke passer ind i hans teori, i andre afsnit sviner han dem til og sammenligner dem med stalinister og neo-nazistiske historieskivere. Alt dette dokumenterede jeg omhyggeligt med præcise sidehenvvisninger.

Som jeg har påpeget og doku-

menteret, er Bent Jensen også ensidig og selektiv i relation til temaer og problemstillinger, som på nogen måde kunne rokke ved hans ensidige forklaring af revolutionen og Sovjetunionens udvikling ud fra en lille gruppe personers ideer. Hele Bent Jensens fremstilling er som et slalomløb, hvor han hele tiden søger at styre uden om besværlige data, emner, problemstillinger og teorier.

Bent Jensen konfronterer i det hele taget aldrig sin teori med data, der kunne modsige eller modificere hans teori. Data er for Bent Jensen tydeligvis blot illustrationer til hans i forvejen udtænkte teori. For naturligvis har Bent Jensen en teori. Alle forskere har en teori. Data taler ikke bare for sig selv.

Også kildernes vidnesbyrd er fortolket, de er fortolket forskelligt, og fortolkningerne er omstridte blandt forskerne. Men sådan ser det ikke ud for Bent Jensen. I hans enfoldige positivistiske opfattelse taler kilderne "for sig selv", og han alene sammen med enkelte andre udvalgte "hører" det rigtige svar. Derfor også hans intolerance overfor andre forskere. De hører "forkert" og han hører "rigtigt". Vi andre, der er tyngede af kompleksiteten i forholdet mellem teori og data, kan blot hertil sige: Det er meget godt, at Bent Jensen forsker i arkiverne, men det er dog pudsigt, at han altid kun finder bekræftelse på det, han i forvejen mente. Hans forsknings hovedkonklusioner synes at være givne på forhånd. Kan det virkelig være god videnskab?

Bent Jensen er heller ikke fair i sine referencer og henvisninger, som flere steder også er sjuskede, ufuldstændige eller simpelthen manglende. Helt ned

i denne håndværksmæssige del af videnskaben kan man påpege alvorlige brist hos Bent Jensen.

Bent Jensen sammenblander endelig igen og igen videnskabelige teorier og påstande og politiske udtalelser og proklamationer. Interessant nok kommer Bent Jensen selv eksplicit ind på dette forhold, idet han indledningsvis erklærer: "Der er efter min mening intet nødvendigt spændings- eller modsætningsforhold mellem moral og historieskrivning. De to kan derimod på frugtbar vis supplere hinanden" (Bent Jensen, p. 16). Bent Jensen har ret i, at forskere udmærket både kan forske og fordømme begivenheder og personer, og stalinismen fortjener al mulig fordømmelse. Men han glemmer, at forskeren samtidig må holde videnskab og moral adskilt. Den moralske fordømmelse, og den kan bestemt være på sin plads, må fremføres som det, den er, en moralsk fordømmelse, og ikke igen og igen som noget helt andet, nemlig videnskab.

I Bent Jensens værk er der sket en stærk sammenblanding af politik/ideologi og videnskab. Han synes selv at mene, at dette har været frugtbart for hans forskning. Det er omvendt min påstand, at politik og ideologi i værket har taget overhånd og forvredet historievidenskaben, således at Bent Jensen har bragt sig i et anspændt forhold til samtlige de oven angivne grundnormer for videnskabelig virksomhed. Det er det, jeg påviser og dokumenterer i min anmeldelse, og det er den kritik, han burde have forholdt sig til i stedet for at svare igen på en anmeldelse med en rent personlig tilsvining af anmelderen. I sit svar bekræfter Bent Jensen netop

det, der var en af mine pointer: hans manglende vilje eller evne til at føre en faglig diskussion i gængs forstand. Bent Jensen svinner til, hvor andre forskere diskuterer. Det var det, jeg påviste, og det er det, som han selv igen og igen bekræfter. Læs blot hans svar.

*Curt Sørensen
Professor, dr.scient.pol.
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet*

Ganz Ernst?

Af Morten Thing

Arbejderhistorie 2-3/2005 har Ernst Dahl et debatindlæg provokeret af en artikel af Mikkel Thrane Lassen. I den sammenhæng får jeg også ørerne i maskinen, så man næsten ingenting kan høre bagefter. Ernst Dahl mener at jeg (vi?) indfører teologiske begreber i videnskaben. Nu er teologi, for så vidt vi taler om kristen teologi, en eksegetisk videnskab, som handler om udlægningen af de kristne grundtekster. Og meget har jeg gjort mig skyldig i, men teologi har jeg altså ikke gjort mig i.

Når jeg hævder, at kommunismen har et religiøst islæt, så er det et forslag til at opfatte religiøsitet som et historisk fænomen. Dets fænomenologiske grundlag beskriver jeg ganske rigtigt ved hjælp af Batailles begreb 'at komme i kontinuitet med væren'. Jeg mener, at denne oplevelseskvalitet er en generel menneskelig mulighed. Oplevelsens historiske udformning afhænger af den historiske kontekst. Jeg

har argumenteret for, at man måske kan se sekulariseringens store succes i Danmark i sammenhæng med, at det lykkes Socialdemokratiet, at omfunktionere den udbredte religiøsitet i den danske arbejderklasse til en utopisk tro, altså baseret på det samme oplevelsespotentiale, men med en anden funktion.

I sammenhæng med kommunismen er mit udgangspunkt det forhold, at kommunismen er konstrueret som rationel verdensanskuelse, men at den på sit vigtigste sted har et ikke-rationelt lønkammer. Det drejer sig om svar på spørgsmålene: 'hvad er socialisme?' og 'er der socialisme i Sovjet?'. Hertil har kommunismen kun at sige: Socialisme er Sovjet! Der kan ikke stilles yderligere spørgsmål. Sagen er et religiøst spørgsmål. Det understreges også af, at troen på at der var socialisme i Sovjet var prøven enhver kommunist måtte bestå.

Jeg siger ikke 'al tro er religiøs'. Helt ærligt: hvorfor skal man tillægges idiotiske meninger? Ingen videnskab kan klare sig uden tro. Men der kan spørges til den, og troen kan afprøves ved forsøg, analyser eller simpelthen ved at fremtiden bliver til nutid. Troen på at der var socialisme i Sovjet (selvom der var nærmest det modsatte), kunne der ikke spørges til. Det var et helligt sted i kommunismen. Det er helligheden, som definerer det religiøse aspekt ved kommunismen og i øvrigt ved enhver religion, ikke troen.

Når jeg taler om en dennesidig tro medfører det ikke en fuldstændig udglidning af begrebet tro, som Ernst Dahl synes at me-

ne. Faktisk findes der religioner, hvor netop det dennesidige er helt afgørende, fordi de intet gudsbegreb har, fx flere former for buddhisme. Som sagt mener jeg, at de socialistiske bevægelser i en vis udstrækning omfunktionerer den religiøse følelse til en utopisk tro. Det indebærer ikke, at enhver tro er ubegrundet eller religiøs. En utopi kan, som Ernst Bloch har argumenteret for, være konkret, dvs. baseret, ikke på lystige fantasier, men på en analyse af samfundets struktur og udviklingspotentiale. Men selv den mest konkrete utopi og den mest troværdige prognose er noget man må tro på. Videnskab derimod begynder altid post festum. Den kommunistiske tro var en dennesidig tro. Den opererede ikke med, at utopien først ville ske fyldest efter døden. Men den var også religiøs, fordi den ikke var tilgængelig for rationaliteten.

Udover disse bidrag til en historisering af religiøsiteten, har jeg beskæftiget mig med, at ikke mindst den kommunisme, som fandtes i selve Sovjet, inkorporerede træk fra den ortodokse tro. Denne del af analysen vil selvfølgelig være forskellig fra land til land. Endelig har jeg påvist, hvordan danske socialister, Nexø og Chr. Christensen fx, bevidst opfattede socialismen som en religion. Det er igen en del af den historiske analyse.

Helt ærligt har jeg altså ganske svært ved at følge Ernst Dahl.

*Morten Thing
Doc.phil.
Forskningsbibliotekar, RUC*